

Profielwerkstuk havo

2020-2021

FOKKE & SUKKE

WETEN WAAR HET IN DE WETENSCHAP OM DRAAIT

...ZEER INDRUKWEKKEND, COLLEGA...

MAAR WERKT
HET OOK IN
THEORIE?

Versie: 1-9-2020

Inhoud

Hoofdstuk 1: Het profielwerkstuk op het Mondriaan College	1
1.1 Algemeen	1
1.2 Wat houdt het profielwerkstuk precies in?	1
Hoofdstuk 2: Het onderzoek doen: wat en hoe?	2
2.1 Onderwerp	2
2.2 Hoe maak je een probleemstelling/hoofdvraag?	2
2.3 Deelvragen	3
2.4 Hoe ga je het onderzoek aanpakken?	4
2.5 Hoe ga je data verzamelen?	4
2.6 Interview en enquête	5
Hoofdstuk 3: Hoe ziet het profielwerkstuk er uiteindelijk uit?	9
3.1 Onderdelen van een werkstuk	9
3.1.1 Titelpagina	9
3.1.2 Voorwoord	9
3.1.3 Samenvatting	9
3.1.4 Inhoudsopgave	9
3.1.5 Theoretisch kader	9
3.1.6 Verslag van het onderzoek	10
3.1.7 Conclusie	10
3.1.8 Reflectie en aanbeveling	10
3.1.9 Bijlagen	10
Hoofdstuk 4: Informatie per cluster	11
4.1 Algemene eisen cluster overstijgend	11
4.2 Het ALFAcluster: Nederlands, moderne vreemde talen, kunst, geschiedenis	11
4.3 Het BËTAcluster: biologie, scheikunde, natuurkunde, wiskunde AB, BSM	12
4.4 Het GAMMAcluster: maatschappijwetenschappen, aardrijkskunde, economie, bedrijfseconomie, geschiedenis	13
Bijlagen	14
Format plan van aanpak	14
Format logboek	15
Planning schooljaar 2020 – 2021	16
Beoordelingsmodel	17
Richtlijnen verwerken bronnen en opzetten literatuurlijst	22
Notities	24

Hoofdstuk 1: Het profielwerkstuk op het Mondriaan College

1.1 Algemeen

In het examenjaar maken alle leerlingen een profielwerkstuk (PWS). In dit boekje staat alle informatie over het gehele traject: wat verwachten we van je, hoe gaan we je beoordelen en wanneer moet je welk onderdeel inleveren.

Het PWS zal worden beoordeeld met een cijfer. Dit cijfer **vormt een onderdeel van** het combinatiecijfer dat aan het einde van het jaar op je diploma zal staan. Je werkt tot en met de kerstvakantie wekelijks aan je PWS tijdens een Mondriaanuur. Er zal steeds een begeleider aanwezig zijn om je te begeleiden. Tussentijds krijg je op vaste momenten feedback van je begeleider en je ontvangt beoordelingen. De beoordelingsmomenten samen vormen je eindcijfer. Je zal beoordeeld worden op de inhoud van je werk, maar zeker ook op de ontwikkeling die je laat zien en op de vaardigheden die je inzet. Per beoordelingsmoment zal de nadruk op een ander onderdeel liggen. Bekijk voor een overzicht van de verdeling het beoordelingsmodel verderop in deze handleiding.

1.2 Wat houdt het profielwerkstuk precies in?

Doelen

- De leerling verdiept zich in een onderdeel van één examenvak
- De leerling voert een onderzoek uit ter voorbereiding op de onderzoeksvaardigheden die bij vervolgopleidingen aan bod zullen komen

Organisatie

- 80 studielasturen per leerling
- Inlevermomenten dienen ingeleverd te worden via SOM
- Er wordt gewerkt in groepen van ten minste drie leerlingen tenzij anders is overlegd met de coördinator (MST)
- Het PWS moet de basis hebben van één eindexamenvak dat alle groepsleden in het vakkenpakket hebben. Vakken die reeds in havo 4 worden afgerond, mogen niet gekozen worden

Eindproducten

- Een schriftelijk verslag van het gedane onderzoek. Er kan voor een andere vorm gekozen worden in overleg met de begeleider
- Het eindproduct is zichtbaar via SOM en wordt op papier ingeleverd
- Een eindpresentatie voor publiek waarbij het eindproduct gepresenteerd wordt

Wanneer

- Examenjaar, periode 1 en 2
- Mondriaanuur met aanwezigheid van begeleiders cluster
- Ruimte tot persoonlijke begeleiding en terugkoppeling van feedbackmomenten
- 6 inlevermomenten (3 feedbackmomenten en 3 beoordelingsmomenten)
- Presentatieavond die beoordelingsmoment 3 vormt

Hoofdstuk 2: Het onderzoek doen: wat en hoe?

In dit hoofdstuk lichten we toe welke onderdelen van belang zijn bij de verslaglegging van je onderzoek.

2.1 Onderwerp

Je PWS begint met het bedenken van een geschikt onderwerp. Stel jezelf daarbij de vraag: 'waar zou ik meer over te weten willen komen?' Het onderwerp moet natuurlijk aansluiten bij één van je examenvakken, moet ook door de andere groepsleden een geschikt onderwerp gevonden worden en moet nog ruimte hebben om onderzocht te worden. Die 'ruimte' bepaal je zelf in overleg met je begeleider.

Het is belangrijk om je onderzoek niet te breed te maken, maar het moet ook weer niet te klein zijn. Het bedenken van een geschikt onderwerp is altijd een moeilijke keuze waar veel tijd in gaat zitten. Om inspiratie op te doen voor onderwerpen kun je kiezen uit onderwerpen die je in de les hebt gehad of uit de interesses die je hebt. Je kunt zoeken in kranten, bij universiteiten en op het internet. Ook kun je advies vragen aan je docent, medeleerlingen, familie, etc. Het maken van een mindmap of andere brainstorm op papier helpt ook vaak bij het ordenen van je gedachten.

2.2 Hoe maak je een probleemstelling/hoofdvraag?

Als je een onderwerp hebt gekozen, moet je een probleemstelling of hoofdvraag gaan formuleren. Dit is het probleem dat centraal zal staan of de vraag waarop het werkstuk antwoord gaat geven. Je PWS kent één centrale vraag, die je vervolgens gaat opdelen in verschillende deelvragen. Uiteindelijk kom je door het beantwoorden van de deelvragen bij het antwoord op je hoofdvraag.

Het is heel belangrijk dat je een goede hoofdvraag hebt. Immers, als de vraag te breed is, kun je nooit een volledig antwoord geven binnen de tijd die je hebt om te werken aan je PWS. Als je vraag te klein is, volstaat het vaak met een enkele deelvraag, waardoor je niet aan de studielasturen voor het PWS komt. Bij het maken van een geschikte hoofdvraag is het ook belangrijk om een brainstorm op papier te zetten. Wat weet je al? Wat wil je weten? Welke begrippen ken je al?

Voorbeelden van foutieve vragen zijn

- *Verwerkt de haven van Rotterdam wereldwijd de meeste containers?* → vraag is te smal, het antwoord is 'ja' of 'nee'.
- *Waarom is de haven van Rotterdam zo belangrijk?* → vraag is suggestief en te breed: er wordt al vanuit gegaan dat de haven belangrijk is en voor het antwoord zijn te veel factoren relevant.
- *Hoe privacygevoelig is Facebook?* → vraag is onduidelijk en suggestief: hoe gevoelig is subjectief en privacy is zeer lastig te onderzoeken.
- *Is het slim om je huis te kopen en verkopen via Facebook?* → vraag bestaat uit twee vragen

Je kunt verschillende typen hoofdvragen gebruiken in je PWS.

Beschrijvende vraag	"Bij welke groepen allochtonen komt armoede in Nederland voor?"
Ontwerpde vraag	"Hoe kan armoede onder allochtonen in Nederland verminderd worden?"
Toetsende vraag	"Zorgt voorlichting voor een toename van aanmeldingen van allochtonen onder de armoedegrens voor informatiebijeenkomsten?"

Controleer altijd of jouw vraag al niet eens eerder ongebruikt is in onderzoek. Ga op zoek naar bronnen en informatie over jouw onderwerp om dit te checken.

Om te bepalen of je een geschikte hoofdvraag hebt opgesteld, kun je onderstaande checklist gebruiken.

✓ CHECKLIST HOOFDVRAAG	
	De vraag interesseert me
	De vraag is in begrijpelijke taal geformuleerd
	De vraag is geformuleerd als vraagzin
	De vraag heeft een open antwoord (dus geen 'ja' of 'nee')
	De vraag bestaat uit maar één vraag
	De vraag bevat geen veronderstellingen of waardeoordelen
	De vraag is afgebakend
	Het beantwoorden van de vraag is haalbaar in de tijd en met de mogelijkheden die ik heb
	De vraag is een onderzoeksvraag, geen opzoekvraag
	De vraag is goedgekeurd door mijn begeleider

Een goed profielwerkstuk staat of valt met een goede hoofdvraag. Besteed hier dus de nodige aandacht aan!

2.3 Deelvragen

Je hoofdvraag is te groot om in één keer te beantwoorden. Daarom stel je deelvragen op die elk een stukje van de hoofdvraag beantwoorden. De antwoorden op alle deelvragen vormen samen het antwoord op de hoofdvraag. In overleg met je begeleider bepaal je hoeveel deelvragen nodig zijn om jouw hoofdvraag te beantwoorden. Er is dus geen minimum en maximum aantal deelvragen vooraf vastgesteld.

Een voorbeeld van hoofd- en deelvragen:

- Hoofdvraag → Wat heeft Aletta Jacobs betekend voor de positie van de vrouw in Nederland?
- Deelvragen →
- Hoe was de positie van de vrouw in de tijd dat Aletta Jacobs opgroeide?
  - Wat was het effect van haar studie op de positie van andere vrouwen en op de positie van de universiteit?
  - Wat heeft Aletta Jacobs na haar studie voor de positie van vrouwen gedaan?
  - Wat was er aan het eind van haar leven in de positie van vrouwen veranderd?
  - Wat is er na het leven van Aletta Jacobs gebeurd met de positie van vrouwen?

Voor het opstellen van goede deelvragen zou je de volgende checklist kunnen gebruiken

✓	CHECKLIST DEELVRAAG
	De vragen zijn afgeleid van de hoofdvraag
	De vragen zijn afgebakend
	De vragen overlappen elkaar niet
	De vragen zijn relevant voor het beantwoorden van de hoofdvragen
	De vragen worden in logische volgorde beantwoord
	Ik weet hoe ik de vragen moet beantwoorden; via theorie of via praktijk
	Wanneer de deelvragen zijn beantwoord weet ik voldoende om de hoofdvraag te beantwoorden
	Het beantwoorden van de deelvragen is haalbaar in de tijd en met de mogelijkheden die ik heb
	De vragen zijn goedgekeurd door mijn begeleider

2.4 Hoe ga je het onderzoek aanpakken?

Nu je het onderwerp en de hoofdvraag met deelvragen hebt vastgesteld komen we bij de volgende vraag: Hoe ga je het onderzoeken? Daarbij moet je antwoord geven op de volgende vragen:

- Wat ga ik precies doen om mijn onderzoeksvragen te beantwoorden? (bronnenonderzoek, interviews afnemen, testen, enz.)
- Wanneer ga ik wat doen?
- Hoeveel tijd schat ik dat elke activiteit kost?
- Hoe verdelen mijn partner en ik de taken?

De antwoorden op bovenstaande vragen neem je op in je plan van aanpak en lever je in bij beoordelingsmoment 1 op 6 oktober.

2.5 Hoe ga je data verzamelen?

Elk onderzoek begint met het verzamelen van theorie. Wat is er al bekend over jouw onderwerp en onderzoeksvraag. Wat vormt de basis en context van jouw onderzoeksvraag?

Hoe je daarna je data gaat verzamelen om de hoofd- en deelvragen te beantwoorden, hangt af van het soort onderzoek dat je uit gaat voeren. Je maakt een keuze tussen een empirisch onderzoek of een literatuurstudie.

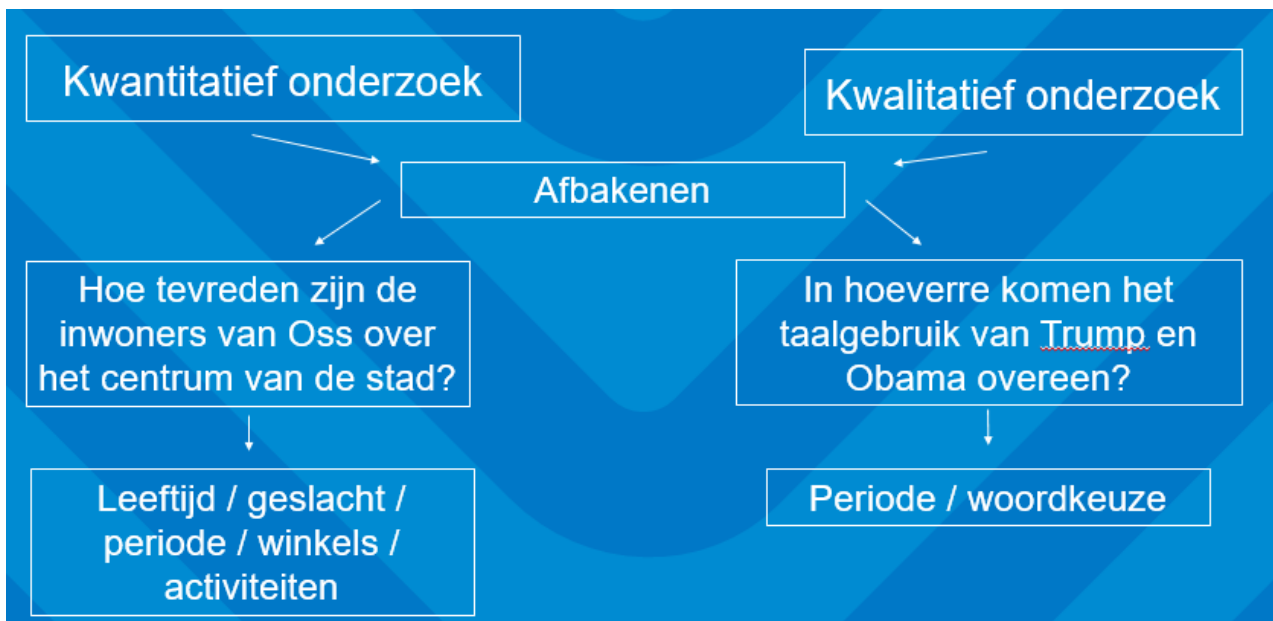
Empirisch onderzoek betekent dat je zaken in de praktijk gaat testen. Dit kan aan de hand van proefjes, enquêtes, interviews etc.

Een literatuurstudie betekent dat je alle informatie die je nodig hebt uit literatuur (bronnen) haalt.

Kijk in onderstaande schema's welke methode het beste bij jouw onderzoeksvraag past.

2.6 Interview en enquête

Vaak wordt er bij onderzoek gebruik gemaakt van interviews en enquêtes. Hieronder vind je de grootste verschillen tussen beide onderzoeksmethodes.

De enquête

Een enquête is een middel om je onderzoek te onderbouwen met een representatieve mening of statistische gegevens. Je gebruikt een enquête wanneer je iets op kwantitatief (cijfermatig) niveau wilt onderzoeken.

Soorten vragen

Er zijn verschillende soorten vragen met bijbehorende vormen van het antwoord:

Directe vraag	(het antwoord is eenduidig, de vraag kan maar op één manier worden geïnterpreteerd).
Gesloten vraag	(het antwoord is ja of nee, juist of onjuist). Ze zijn gemakkelijk te verwerken dus tijds- en kostenbesparend. Je krijgt echter wel minder en oppervlakkiger informatie. De antwoordmogelijkheden die bij gesloten vragen worden gegeven moeten aan een aantal voorwaarden voldoen: <ul style="list-style-type: none"> • voor iedere respondent moet er een passend antwoord tussen zitten (eventueel 'weet niet' of 'niet van toepassing' toevoegen bij vragen die een respondent niet kan beantwoorden); • gebruik eventueel halfopen vragen: gesloten vragen met één open, laatste alternatief, bijvoorbeeld 'anders namelijk'; • als het kan bij elke vraag dezelfde antwoordmogelijkheden gebruiken; • de beschikbare antwoorden mogen elkaar niet overlappen, moeten elkaar uitsluiten; • gebruik evenveel positieve als negatieve antwoordmogelijkheden; • de antwoorden moeten eenduidig zijn, maar op één manier uitgelegd kunnen worden.
Open vraag	(het antwoord is een zin, en is daarom moeilijk te verwerken, niet geschikt als enquêtemiddel).
Aanvulzin	(het antwoord is een vrij te kiezen woord - moeilijk te verwerken, niet geschikt).
Meerkeuzevraag	(het antwoord is één van de aangegeven alternatieven. Dat kan een keuze zijn uit een aantal woorden. Het kan ook een keuze zijn voor een getal op een schaal, zoals van 0 tot 10, van 'nooit' tot 'altijd', van 'zeker niet' tot 'zeker wel', van 'volledig mee oneens' tot volledig mee eens).
Rangschikken	(het antwoord bestaat uit een volgorde die moet worden gegeven aan een aantal aangegeven alternatieven. Bijvoorbeeld: de belangrijkste krijgt een 1, de minst belangrijke een 5).
Lijst met mogelijke antwoorden	(het antwoord bestaat uit het aankruisen van een of meer mogelijkheden).

AANDACHTSPUNTEN

- 1 Bepaal uit wie de doelgroep van de enquête moet bestaan.
- 2 Maak je enquête niet te lang en houd het eenvoudig.
- 3 De vraag moet duidelijk zijn. Als de geënquêteerde (de respondent) de vraag namelijk niet snapt, zal hij ook geen bruikbaar antwoord geven.
- 4 Vraag maar één ding tegelijk (dus niet: 'gaat u vaak naar bioscoop of theater?');
- 5 Maak de vragen niet te lang (hoe korter, hoe duidelijker!);
- 6 Stel concrete vragen (geen vage, subjectieve termen erin zoals 'vaak', 'regelmatig', 'soms');
- 7 Pas het taalgebruik aan de doelgroep aan (moeilijke termen kunnen wel bij advocaten maar niet bij basisschoolkinderen);
- 8 Bedenk bij iedere vraag: wat kan ik met de antwoorden? (houd je doel in de gaten!);
- 9 Zet de vragen in een voor de respondent logische volgorde (maak een logische indeling in blokken van vragen en bevraag in ieder blok een ander onderwerp);
- 10 Begin de enquête altijd met vragen die je doelgroep in kaart brengen.
- 11 Vermijd open vragen.
- 12 Controleer de enquête op spelfouten en lay-out
- 13 Laat je enquête altijd controleren door je begeleider voor je de enquête verzend!

Hoe neem je een enquête af?

De gemakkelijkste manier om een enquête af te nemen is digitaal. Via diverse websites is het mogelijk om een enquête te maken en rond te zenden. Vaak bieden websites ook de optie om de resultaten te analyseren. Dat scheelt veel werk!

Een geschikt programma om mee te werken in Forms. Dit zit gekoppeld aan Office365 en via jullie e-mailaccount van school kunnen jullie hierbij. De enquête die aan het begin van dit schooljaar is verstuurd, is ook gemaakt via Forms.

Verwerking resultaten

Is het onderzoek afgesloten en heb je voldoende respons gekregen? Dan kun je de gegevens gaan verwerken. Heb je een enquête met meerkeuze/gesloten vragen, dan kun je de antwoorden verwerken in Excel of de uitkomsten online bekijken als je een online tool hebt gebruikt.

In het verslag van je onderzoek moet je bij elke vraag de resultaten opnemen. Dit betekent dat je bij elke vraag via een diagram en door een kort begeleidend schrijven moet vertellen wat de uitkomst is van deze onderzoeksvraag.

Na het weergeven van de resultaten, ga je de resultaten analyseren. Dit houdt in dat je conclusies gaat verbinden aan de resultaten.

Het interview

Een interview is een vraaggesprek. Wanneer je goede vragen stelt aan de juiste persoon, krijg je informatie die je kunt gebruiken bij je opdracht of onderzoek.

Er zijn verschillende vormen van vragen:

Directe vraag	(is eenduidig, want de vraag kan maar op één manier worden geïnterpreteerd);
Indirecte vraag	(is niet eenduidig, want deze kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd, zodat er ook verschillende antwoorden mogelijk zijn);
Gesloten vraag	(die begint bijv. met 'wanneer' of 'waar' of het antwoord is bijvoorbeeld een getal, ja of nee, juist of onjuist); een open vraag (die start begint bijv. met hoe, waarom, het antwoord is vaak uitvoeriger, bijvoorbeeld een beschrijving).

AANDACHTSPUNTEN BIJ HET UITVOEREN VAN EEN INTERVIEW

- 1 Bepaal wie je wil interviewen en waarom. Zorg ervoor dat je deze keuze kunt verantwoorden.
- 2 Bepaal welke onderwerpen in het interview aan bod moeten komen. Koppel de onderwerpen aan je hoofd- en deelvragen.
- 3 Stel een vragenlijst op, op basis van de vastgestelde onderwerpen.
- 4 Neem de vragenlijst goed in je op, zodat je uit je hoofd weet welke vragen je per onderwerp kunt gaan stellen. Tijdens het gesprek gebruik je die lijst niet als een papieren leidraad, maar je stelt je vragen zoals het uitkomt. Daardoor kan je beter inhaken op de eerder gegeven antwoorden en blijft het gesprek levendig.
- 5 Leg aan de geïnterviewde goed uit wat je bedoeling is van je onderzoek en van je interview. Geef aan, dat je later iets van de presentatie laat zien waarin dat interview is verwerkt (in het werkstuk en/of op de profielwerkstukavond).
- 6 Maak een duidelijke afspraak over het afnamemoment van het interview. Zorg voor voldoende tijd en een rustige omgeving.
- 7 Zorg voor opnameapparatuur. Het gehele gesprek moet opgenomen worden om het later te kunnen verwerken in je onderzoeksverslag. Overleg wel eerst met de geïnterviewde over het gebruik van je opnameapparatuur.
- 8 Gebruik bij het interview je lijstje met de hoofdonderwerpen en laat die eventueel zien voordat je met de vragen per onderwerp begint. Daardoor krijgt de geïnterviewde meteen een beeld van jouw serieuze aanpak en houdt hij/zij zelf ook een beetje de structuur in de gaten.

-
- 9 Vraag om uitleg wanneer iets niet duidelijk is. Vraag door om dieper op het onderwerp in te kunnen gaan. Vraag om argumenten als het om een mening gaat. Geef eventueel tegenargumenten. Hierdoor stuur je de geïnterviewde naar een zo goed mogelijke omschreven mening of uitleg.
  - 10 Wanneer je aantekeningen maakt, probeer die dan zo kort mogelijk op te schrijven.
  - 11 Bedank voor het interview. Het is wel zo netjes om een attentie mee te nemen als dank.

AANDACHTSPUNTEN BIJ HET UITWERKEN VAN EEN INTERVIEW

- 1 Werk het interview zo snel mogelijk uit, want het zit dan nog goed in je hoofd. Je hebt uiteraard ook altijd de opnames om bij de uitwerking te gebruiken.
- 2 De uitwerking kan bestaan uit een doorlopend verhaal in de hij- of zij-vorm of uit een opzet met vragen en antwoorden.
- 3 Vertel in je uitwerking ook iets over de achtergrond van de geïnterviewde en waarom je hem/haar gekozen hebt. Laat zien dat het een verantwoorde keuze was.
- 4 Laat de geïnterviewde altijd het eindresultaat zien.
- 5 Het compleet uitgewerkte interview wordt als bijlage bij je profielwerkstuk gevoegd. In het verslag zelf neem je de belangrijkste onderdelen op.

Hoofdstuk 3: Hoe ziet het profielwerkstuk er uiteindelijk uit?

Hoe ziet een goed werkstuk eruit? Nadat je de hoofdvraag en de deelvragen hebt vastgesteld én in het plan van aanpak en het tijdplan hebt aangegeven hoe je te werk gaat, kun je gaan beginnen aan het maken van het werkstuk. Bij het maken van het werkstuk is het belangrijk te weten hoe je een goed werkstuk opstelt. Hiervoor zijn enkele standaardregels opgesteld met betrekking tot de structuur van het werkstuk.

3.1 Onderdelen van een werkstuk

Het profielwerkstuk bestaat in het algemeen uit de volgende onderdelen:

- titelpagina
- voorwoord
- samenvatting
- inhoudsopgave
- theoretisch kader
- verslag van het onderzoek
- conclusie
- reflectie en aanbevelingen
- bijlagen met daarin:
  - literatuurlijst
  - gebruikte materialen (denk aan afgenomen enquêtes en uitgewerkte interviews)
  - logboek

In de volgende paragrafen kun je terugvinden wat er met elk onderdeel bedoeld wordt.

3.1.1 Titelpagina

De titelpagina bevat de titel van het werkstuk, de naam van de auteur(s), de school en de datum wanneer het werkstuk is afgerond. Belangrijk is daarbij dat de titel de lading van het werkstuk dekt. De titel hoeft dus niet de hoofdvraag te zijn. Deze titel zal ook worden opgenomen op je diploma

3.1.2 Voorwoord

In het voorwoord lichten jullie toe wat de motivatie was om dit onderwerp nader te gaan bekijken. Probeer de lezer te enthousiasmeren tot het lezen van jullie profielwerkstuk. Bovendien kun je hier de ruimte nemen om mensen te bedanken die hebben bijgedragen aan jullie profielwerkstuk.

3.1.3 Samenvatting

Het klinkt misschien wat gek, maar één van de eerste onderdelen van het profielwerkstuk is de samenvatting van je onderzoek. Denk bij het maken van de samenvatting aan de volgende punten.

- de samenvatting kent een beknopte versie van jullie werkstuk. Besteed niet meer dan een halve pagina aan de samenvatting
- de samenvatting moet leesbaar zijn zonder de rest van het werkstuk gelezen te hebben
- de nadruk moet liggen op de inleiding en de conclusies
- als er veel conclusies zijn, kun je het beste alleen de belangrijkste overnemen

3.1.4 Inhoudsopgave

Een inhoudsopgave spreekt waarschijnlijk voor zich. Zorg ervoor dat je inhoudsopgave een goed beeld geeft van de lijn van je werkstuk. Bekijk de inhoudsopgave kritisch en kijk of de gekozen hoofdstuk- en paragraaftitels goed gekozen zijn. Pas deze indien nodig aan. Vergeet ook niet om je bijlagen op te nemen in je inhoudsopgave en voorzie ook de bijlagen van juiste titels.

3.1.5 Theoretisch kader

In het theoretisch kader geef je een overzicht van de gevonden literatuur. Je kunt er hierbij voor kiezen om steeds een deelvraag als paragraaf te nemen. Je mag er ook voor kiezen om een rode draad te ontwikkelen waarbij de deelvragen als het ware 'vanzelf' aan bod komen in je tekst.

3.1.6 Verslag van het onderzoek

In dit gedeelte van je profielwerkstuk doe je verslag van het onderzoek dat je hebt uitgevoerd.

Algemeen bestaat het onderzoeksverslag uit de volgende onderdelen:

- een omschrijving van de methode van onderzoek
- een omschrijving van de deelnemers aan het onderzoek
- een overzicht van de belangrijkste resultaten van het onderzoek, zonder hier conclusies aan te verbinden
- een overzicht van de belangrijkste conclusies die je kunt verbinden aan onderzoek

Het ligt aan de aard van je onderzoek of je bovenstaand overzicht kunt gebruiken of dat je wellicht moet kiezen voor een andere indeling. Overleg altijd eerst met je begeleider! Let er ook goed op dat je een afwisseling maakt tussen resultaten in de vorm van grafieken en afbeeldingen en resultaten verwerkt in uitgeschreven tekst.

3.1.7 Conclusie

Als je de gevonden literatuur en de onderzoeksresultaten naast elkaar legt, kun je conclusies gaan verbinden aan je onderzoek. In dit gedeelte van het werkstuk komen de theorie op de praktijk samen. De belangrijkste conclusie die je trekt, is natuurlijk het antwoord op de hoofdvraag.

In het hoofdstuk 'conclusie' behandel je de antwoorden op de deelvragen en sluit je af met het antwoord op de hoofdvraag.

3.1.8 Reflectie en aanbeveling

In dit hoofdstuk bekijken jullie terug op het gedane onderzoek. De kans is groot dat jullie ruimte zien voor vervolgonderzoek. Misschien zijn jullie in jullie onderzoek resultaten tegengekomen die zich lenen voor een volgend onderzoek. Of misschien komen jullie tot de conclusie dat jullie het eigen onderzoek anders hadden moeten uitvoeren. Misschien hadden jullie zelf op een andere manier moeten werken of juist een anders invalshoek moeten kiezen. In de reflectie bekijken jullie terug op het gedane onderzoek en bij de aanbeveling bekijken jullie vooruit naar de mogelijkheden tot verbetering en tot vervolgonderzoek.

3.1.9 Bijlagen

Het ligt natuurlijk aan jullie onderzoek hoeveel bijlagen jullie hebben. Wat in elk geval niet mag ontbreken, zijn: de literatuurlijst en het logboek

Literatuurlijst

Bij het opstellen van de literatuurlijst is het belangrijk dat je je houdt aan de eisen van een juiste bronvermelding. Bekijk hiervoor de bijlage achterin deze handleiding 'voorkom plagiaat' die ook bij de lessen Nederlands wordt gehanteerd en het document 'richtlijnen APA'.

Logboek

Jullie logboek moet een overzichtelijk geheel vormen van de werkzaamheden die jullie verricht hebben, op welk moment en hoeveel tijd jullie daarin gestoken hebben. In de bijlage van deze handleiding vind je een format voor dit logboek.

Hoofdstuk 4: Informatie per cluster

4.1 Algemene eisen cluster overstijgend

Elk cluster kent zijn eigen afspraken en eisen. Daarnaast is er een aantal eisen en voorwaarden dat voor elk profielwerkstuk geldt. Hieronder volgt een korte weergave van deze algemene eisen.

- De opbouw van het PWS is zoals beschreven in deze handleiding.
- Het PWS kent een beschrijvend, hypothese toetsend of ontwerpend onderzoek.
- Het PWS is geschreven op een kwalitatief niveau, passend bij het wetenschappelijke karakter van het werkstuk.
- De literatuurlijst wordt telkens bijgewerkt en alle literatuur wordt verwerkt volgens de APA-richtlijnen.
- Er mag geen gebruik worden gemaakt van bronnen als scholieren.com en Wikipedia.com
- Het groepsproces wordt meegenomen in de beoordeling en bij de feedbackmomenten.

4.2 Het ALFAcluster: Nederlands, moderne vreemde talen, kunst, geschiedenis

Maak je je PWS binnen het ALFA-cluster, dan zit je bij de vakken Nederlands, Frans, Duits, Engels en kunst.

Onderwerpen waar je aan kunt denken binnen dit cluster zijn:

Literatuur	literaire geschiedenis, grensoverstijgende literatuur, stromingen binnen de literatuur, schrijvers, jeugdliteratuur
De taalontwikkeling	het leren van aan (tweede) taal, problemen bij het leren van een taal
De kunst	stromingen binnen de kunst, kunstenaars (geen biografieën), prenten bij teksten (jeugdboeken), muziekstijlen, architectuur, mode, design, dans en theater, musical, multiculturele invloeden op kunst, mode en muziek
De taal	varianten zoals dialecten, invloeden op taalverandering, beeldspraak, historische taalkunde
Cultuur en maatschappij	cultuur binnen een land, uiten van mening door middel van diverse media en/of teksten

De specifieke eisen binnen dit cluster zijn als volgt:

- Je werkt in groepen van 3 leerlingen.
- Je kunt ervoor kiezen om enkel literatuuronderzoek te doen.
- Je moet ten minste 5 deelvragen opstellen bij de hoofdvraag.
- Je mag niet enkel gebruik maken van het internet als bron.
- Maak je je profielwerkstuk bij Engels, Frans of Duits, dan moet ten minste één van je bronnen geschreven zijn in de doeltaal.
- Je mag een creatieve eindopdracht uitvoeren. In overleg met de begeleider wordt bepaald hoe je de onderliggende theorie verantwoord.

4.3 Het BËTAcuster: biologie, scheikunde, natuurkunde, wiskunde AB, BSM

Maak je je PWS binnen het BËTA-cluster, dan zit je bij de vakken scheikunde, natuurkunde, biologie, informatica, wiskunde en BSM.

Onderwerpen waar je aan kunt denken binnen dit cluster zijn:

Binnen dit cluster zijn er ontzettend veel onderwerpen waar je een profielwerkstuk over kan doen. Het belangrijkste is dat je een onderwerp kiest waar je interesse in ligt. Op deze manier ben je namelijk gemotiveerd om aan je profielwerkstuk te willen werken.

Om je een idee te geven waar je het profielwerkstuk staan hieronder enkele voorbeelden vermeld. Mocht je zelf ideeën hebben dan kan dit uiteraard. Zoals je ziet staan de kruisjes vaak bij meerdere vakken. Dit komt omdat diverse onderwerpen vakoverstijgend kunnen zijn.

onderwerp	Wi	Na	Sk	BSM	Bi	Inf
Invloed van voeding of andere factoren op groei van rupsen			x		x	
Invloed van milieufactoren op de groei/kieming/ontwikkeling van planten (bi), zoals licht, kunstmest, pH, zwaartekracht.		(x)	x		x	
Biologische voeding/landbouw of circulaire landbouw					x	
Gedragsonderzoek bij dieren/mensen (wi: gegevens analyseren)	x				x	
Cryptografie	x					x
Het plastic probleem in de wereld			x		x	
Data-analyse	x	(x)	(x)	(x)	(x)	
Robotica	x	x				x
Kracht en beweging/snelheid/fitness		x		x	x	
Reactievermogen		x		x	x	
Zintuigen bij mensen, dieren		x			x	
Geluidsoverlast (en de gevolgen voor je lichaam)		x			x	
Kunnen planten communiceren met elkaar				(x)	x	
Bacterieonderzoek					x	
Voeding (bv. energydrink, eiwitrijk enz.) en sport				x	x	
Forensisch onderzoek (pathologisch, sporen, ballistisch, chemisch/toxisch, DNA enz.)	x	x	x	(x)	x	x
Duurzame energie	(x)	x	(x)		x	
Kansberekening in het casino (hoe wordt je rijk?)	x					
Water (bv. zuivering, kracht, kringloop enz.)		x	x		(x)	
Het weer en weersvoorspelling????	(x)	x	x		(x)	
Elektrisch vervoer		x	(x)			
Gif als beschermingsmechanisme (bv. giftige dieren, planten)			(x)		x	
Is er verschil tussen mannen en vrouwen? Bv. in kracht, conditie, sportprestaties, ruimtelijk inzicht, fijne motoriek, probleemoplossing (puzzels, bepaalde rekensommen, het gebruik maken van een technische handleiding enz.) Smaak/geurbeleving.	(x)	x		x	x	
Welke rol speelt geur bij mensen?					x	
Het ontstaan van de computer.	(x)	(x)				x

De specifieke eisen binnen dit cluster zijn als volgt:

- Je werkt in groepen van 3 of 4 leerlingen.
- De data wordt op minimaal twee manieren verzameld. Denk hierbij aan literatuuronderzoek, een praktisch onderzoek, enquête, interview, bezoek aan bedrijven/musea, etc.

4.4 Het GAMMAcluster: maatschappijwetenschappen, aardrijkskunde, economie, bedrijfseconomie, geschiedenis

Maak je je PWS binnen het GAMMAcluster, dan zit je bij de vakken aardrijkskunde, economie, bedrijfseconomie, maatschappijwetenschappen en geschiedenis.

Onderwerpen waar je aan kunt denken binnen dit cluster zijn:

- Eigen familiegeschiedenis
- Onderzoek naar authentieke historische bronnen
- Sociale onderwerpen als toerisme, handel, fair-trade, globalisering, duurzaamheid, water, eigen omgeving
- Hoe worden mensen beïnvloed, bijvoorbeeld in de keuzes die ze maken en in het koopgedrag?
- Welke invloed hebben bedrijven op onze cultuur
- Wat is het gevolg van wetten en regels en welke politieke/sociale krachten spelen of speelden een rol?
- Wat moet je allemaal doen om een eigen bedrijf op te richten?
- Wat zijn de afwegingen die een bedrijf maakt voordat het reclame gaat maken?
- Financiële zelfredzaamheid (jongeren en schulden)
- Social media en het business model

De specifieke eisen binnen dit cluster zijn als volgt:

- Je werkt in een groep van 3 of 4 leerlingen.
- De data worden op minimaal twee manieren verzameld. Denk aan literatuuronderzoek, een praktisch onderzoek, enquête, interview, bezoek aan bedrijven/musea etc.
- Bronnen moeten betrouwbaar en van het juiste niveau zijn
- Zorg voor maatschappelijke relevantie
- Creativiteit bij het PWS en/of presentatie wordt rijkelijk beloond

Bijlagen

Format plan van aanpak

1. Motivatie voor samenwerking
2. Motivatie voor vak en onderwerp
3. Hoofdvraag en deelvragen
4. Planning voor uitvoeren onderzoek. Welke stappen moeten gezet worden, wie wordt voor welk onderdeel verantwoordelijk, hoeveel tijd kosten de stappen?
5. Verwachtingen. Hoe verwachten jullie dat het onderzoek en de samenwerking zullen verlopen? Wat worden valkuilen en waar hebben jullie vertrouwen in en waarom?

Format logboek

Datum	Wie?	Tijdsduur	Activiteit	Resultaat activiteit	Vervolgstappen worden...

PLANNING HAVO 5 profielwerkstuk

Week	Plan
35	Informatiebijeenkomst PWS
36	Indeling leerlingen per cluster / vak
37	Start Mondriaanuren → theorie vraagstelling
38	Theorie onderzoeksvaardigheden
39	FEEDBACKMOMENT 1 Pitch plan van aanpak
40	
41	BEOORDELINGSMOMENT 1 Plan van aanpak
42	SET-week
43	Herfstvakantie
44	
45	
46	Terugkoppeling beoordelingsmoment 1
47	FEEDBACKMOMENT 2 Theoretisch kader
48	Activiteitenweek = werktijd PWS
49	
50	
51	
52	Kerstvakantie
53	Kerstvakantie
1	FEEDBACKMOMENT 3 Onderzoeksverslag
2	SET-week
3	
4	Laatste Mondriaanuur werktijd
5	
6	Activiteitenweek = werktijd PWS
7	Voorjaarsvakantie
8	BEOORDELINGSMOMENT 2 Definitieve PWS
9	BEOORDELINGSMOMENT 3 Presentatieavond

Feedbackmoment 1 – 22 september 2020

Hierbij hoort geen beoordeling. Leerlingen ontvangen inhoudelijk feedback op hun plan van aanpak. Leerlingen dienen zich wel aan de deadline van het inlevermoment te houden om te voldoen aan het PTA. Feedback moet terug te zien zijn bij beoordelingsmoment 1.	
--	--

Beoordelingsmoment 1 – 6 oktober 2020

max 15p

Vaardigheden

0p	1p	2p	
Duo zet geen stappen zonder hulp begeleider / heeft een onrealistische planning / verwerkt feedback niet / houdt logboek niet of te globaal bij	Duo zet moeizaam stappen zonder hulp begeleider / heeft een planning met knelpunten / heeft moeite feedback te verwerken of verwerkt feedback niet zichtbaar voor derden / houdt logboek matig bij	Duo werkt zelfstandig / heeft een realistische planning gemaakt / verwerkt zichtbaar feedback in gezette stappen / houdt logboek nauwkeurig bij	

Inhoud – plan van aanpak

0p	1p – 2p	3p	
Duo heeft geen plan van aanpak / er is geen duidelijke taakverdeling / planning is niet haalbaar of niet doordacht	Duo heeft een matig plan van aanpak / er zijn veel vraagtekens bij verschillende onderdelen / er is niet over elke stap nagedacht	Duo heeft een compleet plan van aanpak / alle onderdelen zijn verantwoord	

Inhoud – hoofd- en deelvragen

0p	1p – 2p	3p – 4p	
Hoofd- en deelvragen zijn niet volgens opdracht / bieden geen perspectief tot het uitvoeren van een volwaardig onderzoek / beantwoording van de vragen is niet haalbaar binnen de gestelde tijd	Hoofd- en deelvragen zijn basaal, niet origineel en bieden weinig diepgang / bieden nauwelijks perspectief tot het uitvoeren van een volwaardig onderzoek / beantwoording van de vragen is moeilijk haalbaar binnen de gestelde tijd	Hoofd- en deelvragen zijn van juiste niveau, zijn origineel en bieden diepgang / bieden voldoende perspectief tot het uitvoeren van een volwaardig onderzoek / de beantwoording van de vragen is haalbaar binnen de gestelde tijd	

Inhoud – kwaliteit bronnen

0p	1p – 2p	3p	
Duo heeft geen bronnen gebruikt / heeft geen overzicht van de gebruikte bronnen / heeft bronnen gebruikt van onvoldoende niveau	Duo heeft beperkt aantal bronnen gebruikt / heeft bronnen slechts onder elkaar staan	Duo heeft ruim overzicht aan bronnen verzameld / heeft bronnen volgens afspraak in bronnenlijst opgenomen / bronnen zijn van het juiste niveau	

Presentatie – inhoud en kwaliteit

0p	1p – 2p	3p	
Duo heeft geen presentatie / presentatie mist essentiële onderdelen	De presentatie is in orde / in grote lijnen wordt plan van aanpak besproken / PowerPointpresentatie leidt af van de inhoud / mondelinge presentatie is geen teamwork	Duo heeft een volledige presentatie die alle onderdelen van het plan van aanpak bespreekt / ondersteunende PowerPoint presentatie leidt niet af / mondelinge presentatie is levendig met gebaren / duo presenteert als team	

Korte toelichting van docent

--

Feedbackmoment 2 – 17 november 2020

Hierbij hoort geen beoordeling. Leerlingen ontvangen inhoudelijk feedback op hun plan van aanpak. Leerlingen dienen zich wel aan de deadline van het inlevermoment te houden om te voldoen aan het PTA. Feedback moet terug te zien zijn bij feedbackmoment 2 en beoordelingsmoment 2.	
--	--

Feedbackmoment 3 – 5 januari 2021

Hierbij hoort geen beoordeling. Leerlingen ontvangen inhoudelijk feedback op hun plan van aanpak. Leerlingen dienen zich wel aan de deadline van het inlevermoment te houden om te voldoen aan het PTA. Feedback moet terug te zien zijn bij beoordelingsmoment 2.	
--	--

Vaardigheden

0p	1p	2p	
Duo heeft geen stappen gezet zonder hulp begeleider / had een onrealistische planning / heeft feedback niet verwerkt / heeft logboek niet of te globaal bijgehouden	Duo heeft moeizaam stappen gezet zonder hulp begeleider / had een planning met knelpunten / had moeite feedback te verwerken of heeft feedback niet zichtbaar verwerkt voor derden / heeft logboek matig bijgehouden	Duo heeft zelfstandig gewerkt / had een realistische planning gemaakt / verwerkte zichtbaar feedback in gezette stappen / heeft logboek nauwkeurig bijgehouden	

Voortgang

Op	2p	3p	
Duo heeft geen voortgang geboekt ten opzichte van feedbackmoment 2 / heeft geen nieuwe bronnen verzameld of geanalyseerd ten opzichte van beoordelingsmoment 1 / heeft geen aanpassingen gedaan in opzet toen bleek dat opzet niet haalbaar was / heeft nauwelijks contact onderhouden met begeleider	Duo heeft nauwelijks zichtbaar gewerkt aan profielwerkstuk ten opzichte van feedbackmoment 2 / heeft een aantal nieuwe bronnen verzameld ten opzichte van beoordelingsmoment 1 / heeft de opzet aangevuld indien nodig / heeft de begeleider in grote lijnen op de hoogte gehouden	Duo heeft zichtbaar gewerkt aan profielwerkstuk ten opzichte van feedbackmoment 2 / heeft nieuwe bronnen verzameld en geanalyseerd ten opzichte van beoordelingsmoment 1 / heeft nauw contact met begeleider onderhouden	

Inhoud – theoretisch kader en onderzoek

0p – 5p	6p – 10p	11p – 15p	
Het theoretisch kader biedt geen verantwoording van de hoofd- en deelvragen / het onderzoek draagt niet bij aan de beantwoording van de hoofd- en deelvragen / het onderzoek is onvoldoende verantwoord / de resultaten van het onderzoek zijn discutabel / de resultaten zijn op een verkeerde wijze geïnterpreteerd	Het theoretisch kader biedt een onvolledige verantwoording van de hoofd- en deelvragen / het onderzoek draagt zichtbaar bij aan de beantwoording van hoofd- en deelvragen / het onderzoek kent een minimale verantwoording / de resultaten zijn acceptabel / de resultaten zijn voldoende geïnterpreteerd	Het theoretisch kader is uitgebreid en laat een kritische blik van de onderzoekers zien / het onderzoek is onmisbaar bij de beantwoording van hoofd- en deelvragen / het onderzoek kent een goede verantwoording / de resultaten zijn op een objectieve manier geïnterpreteerd	

Inhoud – beantwoording hoofd- en deelvragen

0p – 4p	5p – 8p	9p – 12p	
Hoofdvraag blijft onbeantwoord / deelvragen blijven onbeantwoord / er is geen reflectie op beantwoording hoofd- en deelvragen	Hoofdvraag is in grote lijnen beantwoord / deelvragen worden basaal beantwoord / conclusie bevat reflectie op beantwoording hoofd- en deelvragen	Hoofdvraag is op een kritische en volledige wijze beantwoord / deelvragen zijn volledig beantwoord / conclusie bevat kritische reflectie op beantwoording hoofd- en deelvragen	

Inhoud – kwaliteit bronnen

0p – 3p	4p – 6p	7p - 10p	
Bronnen ontbreken in de beschrijving van het theoretisch kader en het onderzoek / bronnen zijn niet volgens de afspraken verwerkt / bronnen dragen niet bij aan theoretisch kader en onderzoek	Er is minimaal gebruik gemaakt van bronnen / de bronnen zijn van voldoende kwaliteit / bronnen dragen bij aan theoretisch kader en onderzoek / bronnen zijn niet consequent volgens afspraken verwerkt	Er is voldoende gebruik gemaakt van bronnen / bronnen zijn van het juiste niveau / bronnen hebben een onmisbare functie in het theoretisch kader / dragen bij aan de verantwoording van het onderzoek / zijn consequent volgens de afspraken verwerkt	

Lay-out

Op – 2p	3p – 5p	6p – 8p	
Geen eenheid in opmaak / niet overzichtelijk / voornamelijk spel- en stijffouten / taalgebruik niet van het juiste niveau / grafieken, tabellen, illustraties en bronnenlijst niet volgens opdracht verwerkt	Eenheid in opmaak / enigszins overzichtelijk / veel spel- en stijffouten / grafieken, tabellen, illustraties en bronnenlijst niet consequent volgens de opdracht verwerkt	Perfekte in opmaak / verzorgd / zeer overzichtelijk / gebruik illustraties, tabellen, grafieken en bronnenlijst volgens afspraak / nauwelijks spel- en stijffouten / taalgebruik van juiste niveau	

Korte toelichting van docent

Inhoud presentatie

0p – 2p	3p – 4p	5p – 6p	
Onderdelen uit profielwerkstuk ontbreken / voor toehoorders is de strekking van het onderzoek onduidelijk	Presentatie bevat hoofdzaken profielwerkstuk / voor toehoorders is de strekking van het onderzoek in grote lijnen duidelijk	Presentatie biedt een goed beeld van het profielwerkstuk / bespreekt hoofdzaken en overige belangrijke zaken / voor toehoorders is het onderzoek een compleet verhaal	

Kwaliteit ondersteunende presentatie

0p – 2p	3p – 4p	5p	
De PowerPoint (of het alternatief) is onoverzichtelijk / er zijn te veel afleidende elementen / de PowerPoint (of het alternatief) biedt onvoldoende ondersteuning / de PowerPoint (of het alternatief) vormt geen eenheid	De PowerPoint (of het alternatief) is overzichtelijk / in de presentatie zitten elementen die geen toegevoegde waarde kennen / de PowerPoint (of het alternatief) biedt minimale ondersteuning bij de presentatie / de presentatie ziet er verzorgd uit	De PowerPoint (of het alternatief) is een verzorgd geheel en past bij de strekking van het onderzoek / bevat geen overbodige elementen / biedt ondersteuning bij de mondelinge presentatie	

Kwaliteit mondelinge presentatie

0p – 2p	3p – 4p	5p	
Sprekers tonen geen mimiek en non-verbale communicatie / spreken eentonig / gaan niet goed om met volume en tempo / hebben geen juiste spreekhouding	Sprekers passen mimiek en gebaren toe / spreken niet eentonig / passen volume en tempo niet consequent aan / houding is niet constant	Sprekers passen mimiek en gebaren op de juiste manier toe / spreken niet eentonig / het volume en tempo is passend bij de inhoud / houding is constant	

Beantwoording vragen

0p – 1p	2p – 3p	4p	
De gestelde vragen kunnen niet beantwoord worden /	De gestelde vragen slechts oppervlakkig beantwoord worden / niet alle vragen kunnen beantwoord worden / duo beantwoordt zonder verantwoording	Duo beantwoordt beide vragen en geeft aan over inzicht in de stof te beschikken / duo laat zien kritisch te zijn over eigen handelen	

Korte toelichting van docent

--

Puntenaftrek

<i>Bij elk feedbackmoment en beoordelingsmoment geldt</i>					
Per dag te laat inleveren -1p met een maximum van -4p per inlevermoment					
FB1	BM1	FB2	FB3	BM2	
<i>Bij beoordelingsmoment 2 geldt een maximum van -10p aftrek</i>					
Taalgebruik niet volgens afspraak. Hieronder wordt het volgende verstaan:					
- spelfouten		- grammaticale fouten		- stijlfouten	
- geen wetenschappelijke stijl		- telegramstijl			
Eindcijfer profielwerkstuk					

Titel profielwerkstuk	
------------------------------	--

Handtekening begeleider/beoordelaar	
--	--

Richtlijnen verwerken bronnen en opzetten literatuurlijst

Geef in je werkstuk telkens aan waar je de bronnen gevonden hebt. Wat is de oorspronkelijke bron van je gebruikte informatie?

Je mag naar bronnen verwijzen in de tekst, maar je mag ook met voetnoten werken. Bij de lessen Nederlands leer je hoe je voetnoten op de juiste manier moet gebruiken. Hieronder vind je het document dat ook bij deze voorbereiding gebruikt wordt.

Bij een citaat is het verplicht om een verwijzing naar de juiste bron op te nemen. Deze verwijzing moet voldoen aan de APA-regels die ook in het hbo gehanteerd zullen worden.

De APA-regels

De bronnen worden vermeld in de tekst en in de literatuurlijst. Hieronder volgt voor beide de omschrijving.

Verwerking van de bron in de tekst

Je verwerkt de verwijzing naar de bron altijd in de lopende tekst, direct bij het citaat. Je verwijst naar ieder type bron op precies dezelfde wijze. Er is dus geen verschil tussen een boek en bijvoorbeeld een online artikel. Je schrijft altijd de auteur en het jaartal van publicatie van de bron op. Daarnaast vermeld je ook altijd, indien mogelijk, het paginanummer van het desbetreffende citaat.

Dus: auteur, jaartal publicatie en paginanummer

Dit format kun je op verschillende manier toepassen in je tekst:

Optie 1:	Je noteert auteur/jaartal/paginanummer gezamenlijk binnen haakjes. Voorbeeld → Zo blijkt ook uit het onderzoeksverslag: “het maken van een complete planning is een hele klus, maar veel studenten hebben er profijt van” (Swaen, 2014, pp. 14-15).
Optie 2:	Je betreft de auteur in de lopende tekst en noteert jaartal en paginanummer gescheiden van elkaar tussen haakjes. Voorbeeld → Swaen (2014) geeft aan: “het maken van een complete planning is een hele klus, maar veel studenten hebben er profijt van”(pp. 14-15).
Optie 3:	Je betreft het jaartal en de auteur in de lopende tekst en noteert enkel het paginanummer tussen haakjes. Voorbeeld → In 2014, beschreef Swaen dat: “het maken van een complete planning is een hele klus, maar veel studenten hebben er profijt van” (pp. 14-15).

LET OP! In alle 3 de opties plaats je de punt van het citaat aan het einde van de bronvermelding.

Wat nu als...?

1. de bron meerdere auteurs kent?

Tussen de auteurs plaats je een komma en voor de laatste auteur noteer je ‘&’

Voorbeeld → (Swaen, Van Laak & Driessen)

2. de auteur onbekend is? Dit is vaak bij internetartikelen het geval

Je gebruikt de naam van de website in plaats van de naam van de auteur.

Voorbeeld → NOS

3. het publicatiejaar onbekend is? Dit is vaak bij internetartikelen het geval

Je noteert ‘z.d.’ in plaats van het publicatiejaar.

Voorbeeld → Swaen, z.d.

4. het artikel geen paginanummering kent?

Wanneer het artikel geen paginanummer heeft, maar wel een paragraafnummer, gebruik je die. In andere gevallen neem je geen paginanummer op.

Verwerking van de bronnen in de literatuurlijst

Aan het einde van je tekst noteer je alle gebruikte bronnen in een literatuurlijst.

Iedere bron schrijf je eenmaal op in de literatuurlijst, ook wanneer je meerdere malen in de tekst verwijst naar dezelfde bron. De opmaak van de bron volgt vaste regels van de APA-stijl. Voor ieder type bron is er vaak een bepaalde opmaak die je moet hanteren.

BOEK

regel

Achternaam auteur, voorletter. (Jaar). *Titel boek*. Stad, Land: Uitgever.

voorbeeld

Sneijder, W. (2014). *Schieten van afstand treft vaak doel*. Dordrecht, Nederland: Voetbal International.

ARTIKEL

regel

Achternaam auteur, voorletter. (Jaar). Titel van artikel. *Titel van Tijdschrift*, editie, Paginanummer(s).

voorbeeld

Huntelaar, K.J. (2014). Op de bank zitten is voor mij geen optie. *Journal of Soccer*, 3, 24-28.

INTERNET

regel

Achternaam auteur, voorletter. (Jaar, Dag maand). Titel van het artikel. Geraadpleegd op dag / maand / jaar, van <http://WebPagina>

voorbeeld

Robben, A. (2013, 1 december). Rennen met de bal. Geraadpleegd op 31 juli 2014, van http://nl.wikipedia.org/wiki/Arjen_Robben

---

LET OP!

- De bronnen in de literatuurlijst staat op alfabetische volgorde van achternaam van de auteurs. Ze staan dus niet op volgorde zoals ze voorkomen in je tekst.
- Wanneer een artikel meerdere auteurs kent, neem je alle auteurs op in de volgorde zoals de bron ze aangeeft. Deze zet je dus niet zelf op alfabetische volgorde.

Ondernemen met
succes!

Maximaal groeien op
volle snelheid

Feel the
Mondriaan vibe!

**MONDRIAAN
COLLEGE**
MAVO • HAVO

Mondriaanlaan 1
5342 CN Oss

Postbus 384
5340 AJ Oss

Tel: 0412 - 224 190
infomondriaancollege@hethooghuis.nl
mondriaan.hethooghuis.nl

kleurt je leven